

به نام خدا
ادبیات فارسی پایه هفتم
دانش زبانی و ادبی (بن فعل)

✓ اجزای تشکیل دهنده فعل:

فعل در زبان فارسی دارای دو بخش بن و شناسه است.

بن به معنی ریشه و اصل و اساس است. هر فعل دارای دو بن است:

۱- بن ماضی: برای ساختن فعل در زمان گذشته و آینده به کار می رود.

۲- بن مضارع: در ساخت فعل های زمان حال و فعل های امری به کار می رود.

نکته: البته بن فعل در ساخت همه مصدرها و بعضی اسم ها و صفت ها و قیدها نیز وجود دارد مانند: داشتن، دارایی، دیدار،

بینا، بینش، آموزگار، آموزش، آموزه، ساختمان، ساختار، سازه، دوان دوان (قید) و...

بن فعل جزء ثابت و تغییر ناپذیر در ساخت فعل هاست و دربردارنده مفهوم و پیام اصلی فعل است. مانند "ساخت" در فعل

ساختیم یا "ساز" در می سازیم.

شناسه جزء تغییر پذیر فعل است و بیان کننده شخص و مفرد و جمع بودن فعل.

✓ آسان ترین راه پیدا کردن بن ماضی:

برای رسیدن به بن ماضی فعل در زبان فارسی، بهتر است که ابتدا مصدر فعل مورد نظر را در نظر بگیریم سپس «ن» مصدری

را به همراه حرکت آن از آخر مصدر حذف کنیم آنچه می ماند بن ماضی است.

نمونه:

خواندن: خواند

دیدن: دید

رفتن: رفت

زدن: زد

نکته: مصدر به کلماتی گفته می شود که مانند فعل مفهوم انجام کار یا حالتی را نشان می دهد ولی شخص یا زمان ندارد.

علامت مصدر «ن» است که حرف پایانی مصدر است. مانند: دیدن، شنیدن، آمدن، باز کردن، برگشتن

بنابراین برای پیدا کردن بن ماضی از فرمول زیر استفاده می کنیم:

فعل مورد نظر <--- مصدر <--- حذف ن = بن ماضی

پس فعل جمله داده شده را در نظر می گیریم و از خود این سوال را می پرسیم "چه عملی انجام شده؟"

جواب سوال همان مصدر است که آخر آن دارای "ن" است، "ن" را حذف می کنیم و بن ماضی بدست می آید.
مانند:

برگشتیم <--- عمل برگشتن <--- حذف ن = برگشت

دیده بودی <--- عمل دیدن <--- حذف ن = دید

می آیم <--- عمل آمدن <--- حذف ن = آمد

خواهد گفت <--- عمل گفتن <--- حذف ن = گفت

✓ راه پیدا کردن بن مضارع:

برای پیدا کردن بن مضارع، فعل را به صورت امر در آورید و سپس حرف «ب» را از اول فعل امر بردارید، آن چه باقی می ماند، بن مضارع است. پس بن مضارع شکلی از فعل امر است که حرف «ب» از ابتدای آن حذف شده است.
مانند:

می نویسد <--- شکل امری <--- بنویس <--- حذف ب = نویس

بسازد <--- شکل امری <--- بساز <--- حذف ب = ساز

پس فعل امر بدون حرف «ب» می شود بن مضارع

مثال: بخور = خور بدار = دار (از مصدر داشتن) بکار = کار

نکته:

در ساختن فعل امر از مصدر یا فعل هایی که با حرف «آ» شروع می شود بین «ب» و «آ» یک «ی» میانجی می آید که در ساختن بن مضارع از فعل امر این «ی» را نیز باید حذف کنید.
مانند:

آوردن <--- شکل امری <--- بیاور <--- حذف ب و ی = آور

می آموزند <--- بیاموز <--- حذف بی = آموز

(معصومی - دبیر ادبیات)

دبیرستان پسرانه غیر دولتی مینا